

Osuvasti kilpailuyhteiskunnan muotoutumisesta

Sami Moisio

Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.): *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Gaudeamus, Helsinki 2006.*

Viimeksi kuluneiden runsaan kymmenen vuoden aikana sosiologit, politiikan tutkijat, historioitsijat ja maantieteilijät – vain muutamia tieteenaloja mainitakseni – ovat löytäneet yhteisen monitieteisen tanssiterenin, jota voisi kutsua valtioyhteiskunnan muutoksen tutkimukseksi. Risto Heiska-

lan ja Eeva Luhtakallion toimittama kirja suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta on luettavissa juuri tämän tutkimusperinteen osaksi. Se on ajankohtainen lukupaketti: sisältörikas, hyvin toimitettu ja vivahteikkaasti kirjoitettu. Teos sisältää kymmenen lukua ja lyhyen johdannon. Keskityn seuraavassa neljään artikkeliin, joita muut tekstit ikään kuin täydentävät tai tarkentavat. Risto Heiskala käsittelee avausartikkelissaan Suomen muuttumista suunnitteluyh-

teiskunnasta kilpailuyhteiskunnaksi. Teksti on selkeä johdanto koko teoksen aihepiiriin.

Voidaan sanoa, että kilpailukyky-yhteiskunnassa kilpailukykyä korostetaan kaikilla elämänalueilla, niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. Siitä tulee kaiken viittauspiste, hyvän elämän mittari ja keskeinen poliittisen retorikan osanen. Suomessa tapahtunut rakennemuutos kohden kilpailukyky-yhteiskuntaa ei ole tulosta ainoastaan kotimaisesta politiikasta, vaan liittyy

siihen maailmanlaajuiseen poliittistaloudellisen järjestelmän uudelleenrakentumiseen, jota yleisesti kutsutaan globalisaatioksi. Heiskala suhteuttaa tämän 1990-luvulla muodostuneen uuden yhteiskunnallisen olosuhteen aikaisempiin vuosikymmeniin, tarkemmin sanottuna hyvinvointi- ja suunnitteluyhteiskunnan syntyyn ja peruslogiikkaan.

Heiskala liittää suomalaisen valtiosuhteiskunnan kehityksen huolellisesti kansainvälisessä kirjallisuudessa esiteltäisiin valtioteorioihin. Tuossa muutoksen evolutiivisuutta korostavassa kirjallisuudessa valtiomuutoksen katsotaan tapahtuvan kapitalismin kriisin kautta. Kriisivaiheessa ainoana oikeina pidetyt toimintamallit eivät enää johdakaan talouden kasvuun. Näin kriisi tuottaa muutoksen vaatimuksen ja painetta toimintatapojen muutokselle. Samalla kriisi avaa tarvittavan poliittisen pelitilan aiemmin marginaaleissa sijainneille yhteiskunnallisille ideoille.

Suomessa taloudellinen kasvu rakennettiin 1960-luvulta aina 1980-luvun lopulle vahvan valtion varaan. Valtiosta muodostui sääntelymekanismeineen, valtio-omistuksineen, suunnittelukoneistoineen sekä julkisine palveluineen ja virkoineen yhteiskunnan kiistaton hallitsija ja toimintojen keskeisin mittakaava. Valtiolle säilytettiin jatkuvasti lisää tehtäviä; valtiovalta säänteli kulutuskysyntää ja pyrki pitämään yllä täystyöllisyyttä. Syntyi jonkinasteinen keynesiläinen kansallinen hyvinvointivaltio, jossa valtion tehtäväksi tuli korjata markkinoiden tuottamia ongelmia. Valtion hyvinvointitehtävät sidottiin näin kansalaisten puolustamiseen eräänlaisessa sekataloudessa, jossa poliittinen sääntely ja markkinat koh-

tasivat. Heiskala toteaa, että Suomen hyvinvointivaltiomalli oli viimeistään 1980-luvun alussa sekoitus universaalia ja konservatiivis-korporatiivista hyvinvointipolitiikkaa. Tämä malli ajautui Suomessa rahoituskriisiin 1980-luvun lopussa – myöhemmin kuin muualla Länsi-Euroopassa. Talouden ”hyvää kehää” oli mahdotonta jatkaa vain julkista kulutusta kasvattamalla.

Heiskalan kuvaus suomalaisen hyvinvointivaltion kehityksestä on toimiva, mutta en ole aivan vakuuttunut siitä, että suomalaisessa keskustelussa olisi tarpeeksi huomioitu turvallisuuspoliittisten seikkojen merkitystä suomalaisen alueellisen ja sosiaalisen universaalisuusperiaatteen synnyssä. Kolmikantapolitiikan muodostuminen ja valtakunnantason aluepolitiikan ja aluesuunnittelun päättäväinen sisäänajo yhteiskuntaan ovat esimerkkejä siitä, miten kansalaisyhteiskunnan eheyden vahvistaminen nähtiin viimeistään 1960-luvun lopulta alkaen välttämättömänä asiana valtakunnan itsenäisyyden turvaamiseksi kylmän sodan puristuksessa. Laajojen vertikaalisten ja horisontaalisten tulonsiirtojen katsottiin paitsi tukevan talouskasvua myös lieventävän yhteiskuntaluokkien välistä jännitettä. Näin suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen oli ikään kuin vastavallankumouksen jatkuvaa ylläpitoa: kommunistisen yhteiskuntamallin kannatuksen vähittäistä mutta kuitenkin tietoista rapauttamista. Se oli senaikainen eliitin konsensus.

Hyvinvointivaltion kohdattua syvän rahoituskriisin 1970-luvun lopulla alettiin OECD-maissa etsiä 1980-luvulla uutta mallia. Kansainvälises-

sä katsannossa Yhdysvaltain ja Ison-Britannian hallinnot alkoivat vapauttaa pääoman liikkeitä ja purkaa valtiosääntelyä. Periaatteeksi alkoi muodostua nykyäänkin tutulta kuulostava ideologia: vähemmän valtiota, enemmän markkinoita. Vähitän samat käytännöt omaksuttiin muuallakin. 1980-luvulla Suomessakin alettiin puhua yhä enemmän kilpailukyvyistä, vaikka se oli yhä hallitsevaan yhteiskunnalliseen puhetapeeseen suhteutettuna marginaalissa. Heiskala kuitenkin toteaa, että 1980-luvun hyvinä talousvuosina oli jo havaittavissa ajattelutapoja, joissa suhteuduttiin suunnitteluyhteiskuntaan hyvin kriittisesti.

1990-luvun laman kourissa suunnitteluyhteiskunta ajautui Suomessa kriisiin. Aiemmin marginaalissa olleet puhe- ja toimintatavat tekivät läpimurron. Valtioyhtiöitä yksityistettiin, hallintoa virtaviivaistettiin, kotimaisen omistuksen poliittista sääntelyä purettiin ja valtion tehtävät muuttuivat. Valtiossa alkoi tulla entistä enemmän markkinoita ja kilpailukykyä tukeva kuin niitä rajoittava. Sen tehtäväksi muodostui liikkuvien ja vailla kansallista kytkentää olevien pääomien tukeminen ja houkuttelevien sijoituspaikkojen luominen. Keynesiläisen hyvinvointivaltion sovellus sai väistyä yhteiskunnallisena tulkintakehyksenä. Tilalle tuli malli, jota kutsutaan schumpeterilaiseksi kilpailuvaltioksi. Markkinakapitalismin periaatteet ja toimintamallit ohittivat valtiokapitalismin. Samalla muodostui käsitys innovaatioista ja teknologian tuomasta uudesta kasvusta. OECD:n markkinointi kansallinen innovaatiojärjestelmä otettiin käyttöön. Kansallisen hyvinvointivaltion mallin nähtiin yhä huonommin

sopivan innovaatioita korostavaan ja verkostoituneeseen talouteen. Suunnitteluyhteiskunnasta kilpailuyhteiskuntaan siirtyminen tarkoittikin perusteellista rakenteellista murrosta niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla. Sen ovat saaneet tuta nahoissaan myös yliopistoissa työskentelevät.

Miten oli mahdollista, että 1990-luvusta muodostui kilpailukyvyyn vuosikymmen? Miten oli mahdollista, että suunnanmuutos aiempaan hyvinvointi- ja suunnitteluyhteiskunnan puhetapaan ja toimintamalliin oli niin jyrkkä ja tapahtui niin vähällä vastarinnalla? Heiskala esittää, että muutos perustui eliittien (mukaan lukien johtava virkamieskunta) konsensuseseen, jossa muutos markkinoitiin kansalle välttämättömyytenä. Sitä vastaan kamppaileista tehtiin uudessa tilanteessa taantumuksellisen suunnitteluyhteiskunnan puolustajia.

Kilpailuyhteiskunnan käytänteiden markkinointia edesauttoi syvä lama, jonka jälkeen muutos tuntui kaikista yhteiskunnallisista ryhmistä välttämättömältä. Juuri tässä tilanteessa kilpailutaloudellinen puhe- ja toimintatapa muodostui muutoksen välineeksi. Lisäksi on huomattava, että yritysmaailman kulttuurissa toimintamallin muutoksen välttämättömyys oli tuttua jo 1980-luvulta, mistä syystä uudet toimintamallit oli suhteellisen helppoa siirtää asteittain myös julkiselle sektorille. Tämä kaikki liittyi Heiskalan mukaan myös suhteellisen selkeään kulttuuriseen muutokseen. Hyvä ja merkityksellinen elämä alettiin yhä enemmän nähdä lisääntyvänä yksilöllisyytenä, kansainvälistymisenä ja kilpailuna. Valtiollinen holhous muodostui tässä tilanteessa ikään kuin taantumuksen merkiksi.

Heiskala toki tunnustaa schumpeterilaiselle kilpailuvaltiolle tyypillisten käytäntöjen merkityksen talouskasvun tuottamisessa: Suomessa kansantuote kasvoi 1990-luvulla useana peräkkäisenä vuonna reilusti yli OECD-maiden keskiarvon. Sen sijaan Heiskala aivan oikein huomauttaa, että yhdessä 1990-luvun lopulla tapahtuneen talouden voimakkaan kasvun kanssa tapahtui yhteiskunnallisten jakoperiaatteiden voimakas uudistaminen, siis kirjan otsikossa mainittu uusi jako. Tämän seurauksena eriarvoisuus lisääntyi sekä yhteiskuntaryhmien välillä että alueellisesti. Olemme siirtyneet osittain tilanteeseen, jossa ne joilla on työtä, ovat usein ylityöllistettyjä samaan aikaan kun suhteellisen korkeasta työttömyydestä on tullut pysyvä ilmiö. Tähän voi nähdäkseni lisätä myös työsuhteisiin liittyvän epävarmuuden lisääntymisen. Yksityisellä sektorilla siihen on vaikuttanut omistuksen kansainvälistyminen ja kovenevat tuotto-odotukset. Julkisella sektorilla sen sijaan on meneillään jonkinlainen pitkäköksi käyvä valtion virtaviivaistamiseen liittyvä siirtymäkausi, johon määrälliset ja varsin lyhytaikaiset työsuhteet näyttävät elimellisesti kuuluvan.

Risto Tainion kirjoitus suomalaisen liiketoimintajärjestelmän rakenteellisesta ja kulttuurisesta muutoksesta, Seppo Tiihosen sisällökäs artikkeli poliittisen hallinnan muutoksesta sekä Klaus Helkaman ja Tuija Seppälän analyysi arvojen muutoksesta Suomessa viimeksi kuluneiden 20 vuoden aikana syventävät Heiskalan luomaa yleiskuvaa yhteiskuntamme muutoksesta.

Uusliberalistinen ideologia ja kilpailuyhteiskunta ovat tiu-

kasti toisiinsa sidoksissa olevia ilmiöitä. Uusliberalismi onkin nykyään ehkä keskeisin yleisesti hyväksytty ajatusmalli, jonka sekä yritysjohtajat että poliitikot hyväksyvät ei ainoastaan Suomessa vaan maailmanlaajuisesti. Siinä avoimella kilpailulla on keskeinen sija. Pertti Alasuutari kysyykin artikkelissaan haastavasti, miten siirtymä suunnitteluyhteiskunnasta kilpailuyhteiskuntaan oli ideologisesti mahdollinen Suomessa, missä on vahva sosiaalidemokraattinen puolue ja ammattiyhdistysliike. Se on tärkeä kysymys ottaen huomioon muutoksen poliittisuuden. Tämä poliittisuushan usein unohtuu, koska 1990-luvulla kilpailua ja kilpailukykyä korostavien käytänteiden tuominen yhteiskuntapolitiikan keskiöön kohtasi niin vähän vastarintaa.

Alasuutari esittää, että vaikka Suomi voidaan yhä joiltakin osin tunnistaa pohjoismaisen mallin maaksi, jossa yleinen yhteiskuntapolitiikka on sangen valtiojohtoisia ja byrokraattista, ovat yhteiskunnalliset toimintaperiaatteet suuresti muuttuneet 1980-lukuun verrattuna.

Alasuutarin artikkeli on originaali empiirinen tutkimus. Siinä tarkastellaan diskurssi-analyttisesti valtionhallinnon tulosjohtamisperiaatteen ja kilpailulainsäädännön muodostumista 1990-luvulla. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on muutoksen kulttuurinen logiikka, eli se miten asiat perusteltiin poliittisessa toiminnassa. Tutkimusaineistona tekijä käyttää komiteamietintöjä ja hallituksen esityksiä. Niiden avulla on tarkoitus lähestyä sellaista puheavaruuden muodostelmaa, joka on sittemmin saanut myös institutionalisoituneet muotonsa ja näin tuottanut kilpailuvaltiolle tyypillisiä ra-

kenteita. Tässäkin tekstissä muutokset suhteutetaan kauniisti hyvinvointiyhteiskunnan rakenteisiin, ajatustapoihin ja toimintamalleihin. Alasuutari kuvaa Suomen aikaisempaa valtiomallia patriarkaalista johtamisperiaatetta noudattavaksi suuryritykseksi. Se oli suljettu, tasapäästävä ja kulttuuriprotektionistinen Suomi, johon voimakkaan presidenttikeskisen poliittinen järjestelmä antoi oman mausteensa.

Alasuutari esittää, että kulttuurinen käänne suunnittelu-yhteiskunnasta kilpailuyhteiskuntaan ajoittuu 1980-luvun puolivälin tietämillä, ja muutos on yhä kesken. Tämä on hyvä havainto sikäli, että joillakin politiikkasektoreilla muutos on tapahtunut muita sektoreita hitaammin. Se kertoo siitä, että hyvinvointiyhteiskunnan kulttuuri toimii yhä merkittävänä muutoskitkana joillakin yhteiskuntamme osaloikoilla.

Alasuutari painottaa, että muutoksen tuottamisessa kansainvälisiä oppeja omaksuneet virkamiehet ovat alusta asti olleet keskeisessä roolissa. He ovat ikään kuin välittäneet kansainvälisesti hyväksytyjä ”hyviä käytänteitä” Suomen valtioon. Ottaen huomioon, miten lainsäädännöllä luodaan institutionaalisia rakenteita, ovat virkamiehet avainasemassa uusien yhteiskunnallisten puhe- ja toimintatapojen tuottamisessa. Tämä huomataan esimerkiksi, kun tarkastellaan 1980-luvun puolivälissä käynnistynyttä kilpailulainsäädännön valmistelua.

Juuri lainsäädännön kautta muutosta tuottava puhe muuttuu yhteiskunnalliseksi käytännöiksi. Alasuutarin mukaan kilpailulainsäädännön kehityksellä on siksi ollut keskeinen rooli siinä, että muutos suunnitteluyhteiskunnasta

kilpailuyhteiskuntaan tapahtui niin sukkelasti. Yhä enemmän lainsäädäntötyössä ja hallinnon uudistuksessa muutosta alettiin perustella ”kansalaiskeskeisyydellä”, ”terveellä taloudellisella kilpailulla” ja ”kansainvälisillä paineilla”.

Se, että yhteiskunnallinen rakennemuutos kohtasi niin vähän vastarintaa Suomessa, on Alasuutarin analyysin mukaan osittain seurausta siitä, että poliittinen vasemmisto oli varsin kriittinen valtiovalan jatkuvalle vahvistumiselle hyvinvointivaltion kulttuuri-aikana. Sen vuoksi esimerkiksi radikaalista vasemmistosta ei muodostunut merkittävää vastavoimaa hyvinvointivaltioon yhtä lailla kriittisesti suhtautuvalle uusliberaalille ideologialle ja kritiikkiin pohjautuville uudistuksille. Vapaan markkinatalouden ja kilpailun vastustamisen vähäisyys oli taas seurausta siitä, että 1980-luvun kansainvälisten tapahtumien myötä vasemmiston piirissä usko valtiojohtoiseen sosialismiin ja suunnitteluun alkoi horjua. Uskottavalta kuulostaa myös se Alasuutarin ajatus, että muutoksen läpiviennin jouhevuus perustui identiteettipolitiikkaan. Suomessa ei 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa vastustettu juurikaan sellaista politiikkaa, jossa pyrittiin seuraamaan muiden Pohjoismaiden ja eritoten Ruotsin kehitystä. Suomessa tehdyt vapaata kilpailua koskevat talousuudistukset olivat siksi myös ulkopoliittikaa: vältettiin samastumista Itä-Euroopan sosialistisiin maihin Pohjoismaiden ja Länsi-Euroopan valtioiden omaksuttua avoimen kilpailutalouden.

Anu Kantolan analyysi kilpailuvallion poliittisesta sanastosta liittyy saumattomasti Heiskalan ja Alasuutarin keskeisiin teeseihin. Hän vertai-

lee muutaman suuryrityksen vuosikertomuksien sisältöä ja sanastoa 1980-luvun alusta nykypäivän hallitusohjelmiin. Se on kausi, jota voi kutsua globalisaation ja taloudellisen vapautumisen ajaksi. Juuri tuona aikana syntyi Suomeenkin vaipailla pääomamarkkinoilla investoinneista kilpaileva kilpailuvalltio. Kantola tekee erittäin kiinnostavan havainnon, jonka mukaan yritysmaailmasta tutut käsitteet ovat tehneet muutaman vuoden viiveellä tulonsa hieman muuntautuneina myös hallitusohjelmiin. Yritysmaailman käsitteet ovat siis kulkeutuneet politiikan ydinsanastoon. Kantola ajattelee, että tämä uusi sanasto on juuri kilpailuvallion poliittiselle regiimille tyypillinen kielellinen rakennelma, joka muuntautuu yhteiskunnallisissa kamppailuissa.

Kilpailuvallion keskeinen sanasto tai käsiteperhe sisältää Kantolan mukaan ainakin käsitteet muutos, kilpailukyky, jous-tavuus, innovaatio, teknologia, osaaminen ja kannustavuus. Nämä nykyään kyllästymiseen saakka toistetut käsitteet ovat merkittäviä poliittisia pelivälineitä, joilla yhteiskuntapolitiikkaa harjoitetaan. Niiden vastakäsite on Kantolan mukaan hyvinvointivalltio, jota eritoten 1990-luvun hallitusohjelmista sai hakemalla hakea.

Innovaatioita, teknologiaa ja osaamista painottamalla luodaan nykyään kuva, että kaikki suomalaiset ovat samassa kansallisessa veneessä. Valtio on nykyään kuin manageri, joka valjastaa kansalaisensa taloudellisen kilpailukykyyn – eli käytännössä osaamisen, teknologian ja innovaatioiden – tuottamiseen.

Erityisesti kilpailukykyistä on muodostunut Kantolan mukaan hallitusohjelmien viljellyn

käsite. Se tarkoitti aikoinaan erityisesti yritysten hintakilpailukykyä, mutta siirtyi valtion kilpailukykyyn yhteyteen siinä vaiheessa kun yritysmaailmassa alettiin keskustella yritysten kilpailukykyyn sijaan Suomen teollisuuden kilpailukykyä. Tämän jälkeen käsite kilpailukyky ilmaantui hyvin moninaisten ilmiöiden yhteyteen myös hallitusohjelmissa. Sen jälkeen kilpailukykyyn viittaamalla on perusteltu hyvin erilaisia poliittisia tavoitteita. Termin suosio viittaa siihen, että kansalliseen kilpailukykyyn vetoaminen on oivallinen tapa vaikuttaa kansalliseen politiikkaan. Vanhasen/Jäätteenmäen hallitusohjelmassa kilpailukyky mainitaan jo kymmeniä kertoja erilaisissa asiayhteyksissä. Samoin on asianlaita Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa.

Kaj Ilmonen tarkastelee artikkelissaan suomalaisen kansalaisyhteiskunnan muutosta sosiaalisen pääoman teorian näkökulmasta. Kansalaisyhteiskunta on sosiaalisten suhteiden verkosto, jossa vuorovaikutus, sen laatu ja luottamus ovat keskeisiä osia. Ilmonen kysyy, onko suomalainen kansalaisyhteiskunta onnistunut luomaan sellaisia sosiaalisia innovaatioita, jotka paitsi tukevat maan taloudellista kilpailukykyä myös vahvistavat kansalaisyhteiskuntaa. Perusajatuksena on, että nimenomaisesti vahva kansalaisyhteiskunta mahdollistaa hyvän julkishallinnon ja talouden.

Sosiaalisen pääoman näkökulmasta on keskeistä, että ihmiset tuntevat luottamusta instituutioitaan kohtaan. Kansalaisyhteiskuntaa Ilmonen tutkii kolmannen sektorin muutoksen avulla. Tarkemmin sanottuna hän käsittelee yhdistyskentän, ammattiyhdistysliikkeen, ympäristöliikkeen

sekä perhe-, suku- ja ystävyysseitojen muutosta. Esitetyt johdopäätökset ovat kiinnostavia. Yhdistystoiminta ei Suomessa ole suinkaan ajautunut kriisiin. Mutta yhdistyskentän muutos kohden vapaa-ajanharrastusyhdistysten lukumäärän lisääntymistä poliittis-ideologisen yhdistystoiminnan kustannuksella ei Ilmosen mukaan välttämättä johda sanottavaan sosiaalisen pääoman lisääntymiseen. Ammattiyhdistysliikkeessä muutos on tapahtunut siten, että nyt myös akateemiset ovat alkaneet järjestäytyä kollektiivisesti. Ympäristöliike taas on omalta osaltaan muodostunut kansalaisyhteiskunnan keskeiseksi osaksi. Vaikka perhesuhteet yhä ovat hyvin keskeisiä, ne ovat Ilmosen mukaan ajautuneet 1990-luvulta alkaen jonkinasteisten paineiden alle. Se johtuu pääosin työn muutoksen kautta ilmaantuneista perheiden ajankäyttöongelmista. Sukulaissuhteet sen sijaan ovat menettäneet merkitystään ystävyys-suhteiden kustannuksella. Ilmosen johdopäätös tästä kaikesta on, että 1990-luvulla tapahtunut kansalaisyhteiskunnan muutos on ollut myönteinen hyvän hallinnon ja talouden toimivuuden näkökulmasta. Ilmonen kuitenkin aivan oikein huomauttaa, että tuloerojen jatkuva kasvu sekä liike-elämässä viimeaikoina nähdyt kehityspiirteet eivät ole omiaan lisäämään suomalaista sosiaalista pääomaa.

Monet tunnetut yhteiskuntatutkijat ovat viimeksi kuluneiden vuosien aikana esittäneet, että kilpailuvaltio on yhteiskunnallisesti varsin kriisiherkkä. Tuotantotaloudellisesti se saattaa olla tehokas koneisto, mutta sen yhteiskunnalliset vaikutukset ovat arvaamattomia. Esimerkiksi David Harvey on

esittänyt, että uusliberalistiseen kilpailuideologiaan nojaava kilpailuvaltio tarvitsee voimakasta nationalistista politiikkaa, jotta uudet yhteiskunnalliset jaot eivät johda sosiaaliseen levottomuuteen ja jotta valtiovalta saa jatkossakin oikeutuksen kansalaisiltaan. On kiinnostavaa nähdä, miten Suomessa kansallista projektia korostava yhteiskuntapolitiikka kyetään sitomaan kansainvälisyyttä ja kilpailua korostavaan poliittiseen ideologiaan. Siinä on tutkijoilla sarkaa kynnettävänä vielä tämän teoksen jälkeenkin.

Lopuksi mainitsen kirjan esipuheessa esille nousevasta seikasta. Heiskala ja Luhtakallio nimittäin kertovat kiinnostavalla tavalla siitä, miten Sitran rahoittama sosiaalisia innovaatioita koskenut projekti – johon nyt arvion kohteena oleva kirjaakin liittyy – jakaantuu tuloksiltaan ikään kuin kahteen osaan. Syynä näyttää olevan se, että yhteiskunnallisesta muutoksesta kiinnostuneiden tutkijoiden ja rahoittajan pyrkimykset eivät kaikkiaan kiinnosti se, että tutkijat olisivat esittäneet suosituksia siitä, miten Suomen taloudellista menestystä voitaisiin tulevaisuudessa edistää. Tutkijat taas olivat kiinnostuneita historiallisesta siirtymästä suunnitelmataloudesta kilpailutalouteen: sen muodoista, vaikutuksista ja kulttuurisesta sisällöstä. Tämä jännite kuvastaa tutkimukseen enenevässä määrin asetettavia yhteiskunnallisia paineita ja odotuksia.

Kirjoittaja on Suomen Akatemian akatemiaturun tutkija, joka työskentelee Turun yliopiston maantieteen laitoksella